



KOME

TREBA

KOME

TREBA

IDENTITET?

Pitanje identiteta

Tijekom druge polovice dvadesetog stoljeća pitanje identiteta pojavljuje se kao sablast koja, jednom otvorena, više ne može biti obuzdana niti praktičnim, političkim djelovanjem, niti teorijskim discipliniranjem. Tekstovi koji propituju pojam identiteta uvode problematiku historiografskim pregledom bibliografskih jedinica i kolizijom različitih teorijskih koncepata i političkih odluka, koje, svaka na sebi svojstven način, određuju kako opseg i doseg pojma, tako i njegove preduvjete i posljedice. No uistinu, nakon toliko vremena trebala bi se skinuti stigma i propitati potrebitost pojma identiteta kao teorijskog koncepta ili *buzzworda* (kulturne) politike.

Esej Stuarta Halla *Who Needs Identity?* (*Kome treba identitet*) objavljen je kao predgovor zborniku radova *Questions of Cultural Identity*, koji je izravna posljedica niza seminara u sklopu grupe za sociološka istraživanja (SRG) pri Open Universityju tijekom 1993./1994. Kao usmjeravajući trenutak cjelokupnog zbornika sâm esej propituje pristupe identitetu i strategije samog identiteta. Iako naslovom sugerira progresivno propitivanje pojma i prakse, Hall to ipak ne čini, ili, ako čini, to je vrlo implicitno.

Na tom tragu želim propitati aktualnost i korisnost Hallovog eseja, te koristeći frazu iz njegovog naslova propitati aktualnost i korisnost pojma identiteta, ili bolje reći identifikacijskih praksi, obzirom da on ukazuje na taj pomak. Ključna točka prijepora su politike identiteta kao uvjetni podskup kulturne politike, koje imenuju, a time i legitimiraju kulturne razlike i

posljedične oblike pozitivne diskriminacije. Upravo o njima treba voditi najviše računa kad se pokušava sistematizirati sfera kulturnih praksi koje uvjetuju formiranje identiteta. S jedne strane treba uzeti u obzir ideološku kategoriju koju uvodi kritička teorija, a s druge diskurzivne prakse koje razlaže poststrukturalizam. U takvom shvaćanju možemo politike identiteta pojmiti ne samo kao politički (ideološki) čin, već i kao diskurzivni oblik uspostave znanja.

Ovim radom neću propitivati samo ulogu Hallovog eseja ili tradicije britanskih kulturalnih studija kao pristupa identitetu, već ću se pokušati osvrnuti i na današnji kontekst koji uvijek iznova propituje potrebitost Hallovog eseja, ali nadovezat ću se i na ideje kulturnog marksizma koje se pojavljuju kao zanimljiv odgovor pitanjima identiteta jer dekolonizaciju, anti-imperijalizam i ekonomsko-političko oslobođanje vide upravo kroz poticaj identiteta/identifikacijskih praksi. Takvo shvaćanje otpora može odvesti pitanje kulture u emancipacijski smjer praćen zahtjevima za promjenom ekonomske strukture. S druge strane moguće su zamke poput *kreativne klase* Richarda Floride, koja afirmira kreativne djelatnike, ali ih ne oslobađa dominantnih obrazaca kulturne politike ili postmodernoga¹ performativnog ne-identiteta, queer pozicije koja je lišena svake povezanosti osim trenutno u-govoru-iskazanog pozicioniranja, koje prestaje završetkom artikulacije.

¹ ili kasnog modernog – ovisno o shvaćanju moderniteta, njegovih dosega, granica i konstituirajućih kategorija.

Artikulacija i identifikacijske prakse

Identitet se može, u kontekstu rasprava vezanih uz Hallov esej, shvatiti ili kao obilježje subjekta ili kao teorijski koncept čiji je značaj ojačan feminističkim, postkolonijalnim i poststrukturalističkim teorijskim djelovanjem. U prvom slučaju propituje se nužnost identičnosti kao preduvjeta artikulacije subjekta, zauzimanja subjektne pozicije. Pri tome se uzima hegelijsko shvaćanje identiteta kao opreke različitosti, odnosno poziva se na determinističke i/ili esencijalističke (što nisu nužno međusobno inkluzivni pojmovi) stavove koji su kroz povijest omogućavali privilegiranim skupinama poziciju govora, poziciju subjekta. No ne radi se samo o poziciji subjekta u govoru, već i o odnosima moći kako ih shvaća Michel Foucault. Upravo u njegovim djelima, bez obzira radi li se o arheološkoj ili genealoškoj fazi, uvidamo jedinu povijesnu konstantu: moć nije tek puko prisvajanje pozicije, već relacija prema objektu spoznaje koja vlastitim diskurzivnim praksama tvori objekt i obrasce spoznaje, a posljedično i samoga njenog subjekta koji preostaje kao višak u praksi isključivanja.

U drugom slučaju propituje teorijski pomak oko pojma identiteta koji su spomenuti teorijski smjerovi napravili u drugoj polovici dvadesetog stoljeća (Hall se prije svega referira na Ernesta Laclaua, Judith Butler i Homija Bhabhu): pomak od determinizma prema konstruktivizmu/kondicionalizmu, odnosno od esencijalizma prema anti-esencijalizmu. Na mjestu susreta dvaju shvaćanja identiteta Hall gradi svoj esej pružajući razvoj

pojma identiteta i moguće afirmativne alternative politici identiteta.

Ključna početna točka eseja je prethodno spomenuti pomak: identitet se ne smije shvaćati kao predodređena pozicija (rasa, spol/rod, klasa), niti se može pojam čovjeka reducirati na neke zajedničke nazivnike koji bi odgovarali stabilnim identitetima. Nemoguće je izričito govoriti o interioriziranim psihološkim aspektima identiteta, već se jedino može, obzirom na kulturne artefakte i njihovu upotrebu, govoriti o identitetu kao praksi. Stoga, parafrizirajući Foucaulta, ustvrđuje kako *ne trebamo teoriju spoznajnog subjekta, nego teoriju diskurzivne prakse (...) promišljanje subjekta na novom, izmještenom ili decentriranom mjestu unutar paradigme* (2006b., 358.). Iako iz preuzete formulacije njegov stav prema identitetu kao kriteriju epistemoloških obrazaca djeluje izrazito negativan, u svojim drugim tekstovima, pogotovo u *Kodiranju/dekodiranju* i *Bilješkama uz dekonstrukciju popularnog*, pokazuje kako uvjetujuće diskurzivne prakse, koje rezultiraju identifikacijskim praksama, usmjeravaju epistemološke obrasce u određeni način *čitanja* kulturnog proizvoda.

Donekle negativan stav izvire iz promjenjivosti identifikacijskih praksi, a time i epistemoloških obrazaca, što dovodi do nemogućnosti teorijskog sagledavanja i normiranja spoznajnog subjekta kao identiteta. Kako to Halla ne zanima, pokušava trasirati diskurzivno shvaćanje identiteta: *konstrukcija, nikada dovršeni proces – uvijek u procesu (,ali) uvjetovana smještanjem u kontingenciju.* (ibid., 359.) Proces stvaranja identiteta nikad nije dovršen jer je on odgovor na kontekstualne, kontingentne uvjete,

a kako se oni stalno izmjenjuju, identiteti su prakse prilagodbe u stalnom razodlaganju, diferenciji i neuspješnom pokušaju obuhvaćanja konteksta. Zbog toga Hall govori o identifikacijskim praksama, o promjenjivosti koju moraju inherentno posjedovati kako bi bile uspješne.

Ipak, identifikacijske prakse nisu uvijek uspješne jer ne mogu obuhvatiti cjelokupnost u kojoj se nalaze, stoga se Hall pita na koje uvjete pokušavaju odgovoriti. Njegova ključna teza je da identifikacijske prakse spajaju diskurzivne prakse socijalnih subjekata (izražaj, poistovjećivanje s određenim vrijednostima – jezikom, kulturom, povijesti; interpelacijski trenutak postajanja subjektom u diskurzu) i praksi proizvodnje subjektivnosti (konzumiranje značenja kulturnih proizvoda² koji uvjetuju bivanje subjektom) na mjestu *prošivnog boda*. Koncept spoja u kojem su prišiveni različiti diskurzivni oblici preuzima od Stephena Heata³ koji smatra kako ideologija spaja subjekte sa strukturama značenja. Proces koji se odvija na *prošivnom bodu* nije tek puka identifikacijska praksa, već, kako Hall kaže, *artikulacija*. Ambivalentnost pojma Hall pokazuje u engleskom jeziku gdje to *articulate* znači izraziti i spojiti

zajedno – spojiti zajedno diskurzivne prakse socijalnih subjekata i praksi proizvodnje subjektivnosti, a izraziti ono što se konvencionalno naziva identitetom, ali, u ovom slučaju, postaje identifikacijskom praksom.

Takvim shvaćanjem identifikacijske prakse gube bilo kakvu vezu s esencijalizmom i formiraju *strategijsko, pozicijsko shvaćanje* identiteta (ibid., 360.). Stabilna jezgra jastva uzima se kao apriorna datost, a zapravo se radi o aposteriornom konstrukt koji nastaje zbog potrebe održivosti iluzije o identitetu kao naturaliziranoj datosti. Funkcija takvog, tradicionalno shvaćenog identiteta je determiniranje konstante, no u suštini se radi o isključivanju, o definiranju kroz razliku. Identično može postati i postojati samo ako postoji ne-identično, različito, koje se nalazi izvan njega i spram kojega može graditi vrijednosni sustav po binarnom principu. No, kako pokazuju poststrukturalističke teze i postkolonijalna praksa, identiteti ne mogu tako funkcionirati jer ta *konstitutivna izvanjskost*⁴ ne može djelovati kao apsolutni faktor razdvajanja i identificiranja. Argumenti za takvu tezu počivaju u graničnim iskustvima, hibridnim

2 Ovo mjesto Hallove teze najbolje je argumentirano u eseju *Kodiranje/dekodiranje* u kojem pokazuje kako su kulturni proizvodi nastali u *značenjskoj strukturi 1* u kojoj su dominantne vrijednosti, uz određene tehničke preduvjete, bile upisane u proizvodi, kodirani društveni događaj. Tim postupkom kodirani proizvod postaje značenjski diskurs koji se konzumira obzirom na kontekst potrošača, odnosno na *značenjsku strukturu 2* koja ga dekodira. Ovisno o kulturnom i socijalnom kapitalu potrošača, moguće su tri vrste dekodiranja značenja: *dominantno* – podržava dominantnu ideologiju, ili Foucaultovim terminom, diskurzivni poredak – *pregovaračko* – ne dijeli vrijednosni sustav dominantnih pozicija, ali kako po sebi nema dovoljnu moć izboriti se za svoje vrijednosti, mora pregovarati – i *opozicijsko* – ne prihvaća vrijednosti *značenjske strukture 1*, te u kulturni proizvod upisuju drugačija, točnije svoja značenja. No niti jedno čitanje neće dekodirati proizvod u onoj mjeri do koje može doprijeti do *sirovog društvenog događaja*

koji je bio kodiran. Štoviše takav događaj niti ne postoji jer je svako iskustvo, svaki događaj uvijek već kodiran prethodnim iskustvom čitanja, tj. konzumacije. (2006a., 127.-139.)

Ipak njegove teze nose teret klasnih identiteta i iskustvo koje uvjetuje *značenjsku strukturu 2* promatra samo kroz klasnu poziciju. Iako u eseju *Kome treba identitet?* bezrezervno podržava stavove Judith Butler, nije sklon prepoznati rodno iskustvo kao diferencijacijski faktor pri izgradnji čitanja. Štoviše rodne razlike i različito rodno iskustvo opisuje kao već određeno kapitalističkim poretom, čime potpada pod klasno iskustvo kao njegov podskup. Time se donekle približava stavovima bell hooks iz *Where We Stand: Class Matters*, ali ona ipak zadržava razlikovanje podređenog iskustva žena od muškaraca.

3 Usp. Heath, Stephen: *Questions of Cinema*. Basingstoke. Macmillan, 1981.

4 Sličan koncept koristi i Derrida kada progovara o

identitetima i sličnim mikropukotinama koje otvaraju prostor i mogućnost drugosti da proдре u prvost. Takve teze i argumenti vidljivi su kod najpoznatijih postkolonijalnih teoretičara/ki Gayatri Chakravorty Spivak i Homija Bhabhe, iako među njima postoje razlike i teorijska mimoilaženja.

Za Laclaua, od koga Hall preuzima značenje pojma *konstitutivne izvanjskosti*, bitan je segment u kojem identitet postaje *neoznačeni termin*, a izvanjska razlika spram koje se definira je *označeni termin* (Laclau, prema *ibid.*, 361.). Drugost je, iako nemoćna, podređena i dvostruko podređena (subalterna), jedina mogućnost uspostavljanja Prvosti kao prvosti, a identiteta kao funkcionalne, prividno konstantne cjeline bazirane na apriornom jastvu. Postkolonijalna teorija šlagvort je takvih stajališta jer pokazuje (ne)mogućnosti artikulacije identiteta dekoloniziranog subjekta bez dekonstrukcije kolonizatorskih (diskurzivnih) praksi. Upravo s tog mjesta polazi Hall: dekonstrukcija identiteta kako bi se došlo do identifikacijskih praksi. U prilog tome ide i Spivakičin stav iznesen u intervjuu s Alfredom Arteagom: *Dekonstrukcija ne tvrdi da ne postoji subjekt, da ne postoji istina, da ne*

postoji povijest. Ona jednostavno propituje privilegiranje identiteta, na način da netko vjeruje da posjeduje istinu. Nije riječ o otkrivanju pogreške. Riječ je o neprekinutom i neprestanom proučavanju načina proizvodnje istine (Landry, MacLean, 1996., 27.).

Postkolonijalnost, globalizacija i politike identiteta

U eseju *Naša minimalna* ja Hall opisuje vlastito iskustvo jamajčanske drugosti koja dolazi propitati središte kolonizatorske Velike Britanije. Na vlastitom, ali ne samo na vlastitom iskustvu, Hall ustvrđuje: *Možda je točno da je ja uvijek na neki način fikcija, baš kao što su i „zaokruženja“ koja su neophodna za stvaranje zajednica zasnovanih na identifikaciji – nacija, etničkih grupa, porodice, spolovi itd. – proizvoljna zaokruženja; a oblici političke akcije, bilo da se radi o pokretima, partijama ili klasama, i oni su privremeni, parcijalni, proizvoljni* (2003., 117.). Ta nedovršenost i proizvoljna zaokruženost su, ako se vratimo na *Kome treba identitet?*, obilježja kasnoga modernog doba u kojem se univerzalizirajuća jastva pokazuju kao fragmentarna i razlomljena ali nikad singularna,

proizvodnji značenja u *O gramatologiji*. Preuzimajući koncept *slobodne igre* od Nietzschea, Derrida pokušava ustvrditi kakva je stvarna funkcija središta te funkcionira li zaista kao središte. Iako se temelji na analizi strukturalizma (C. Levy-Strauss i F. de Saussure) te odnosa označitelja i označenog, njegov koncept je univerzalno primjenjiv jer izbacuje esencijalističko-metafizičku prisutnost konstituiranog središta; dakle afirmira konstruktivizam. Takva supstitucija esencijalizma konstruktivizmom omogućila je više različitih, ali jednako vrijednih čitanja, ili generalizirajući rečeno omogućena je slobodna igra svih subjekata/objekata.

Nadalje Derrida ustvrđuje kako slobodna igra, kao stanje kaosa i neuređenosti, ne može funkcionirati bez središta jer uzrokuje *tjeskobu subjekata* (1976., 196.). Ljudi, kao subjekti slobodne igre, ne mogu funkcionirati bez normativna i kontrole jer identifikacija i subjektivacija koju izvode može biti uspješna jedino i samo ako je usmjerena.

Središte koje preuzima funkciju normativna i kontrole, istodobno zatvara slobodnu igru koju otvara i omogućuje (1999., 196.). Takva dvostrukost uloge omogućena je time što središte nije centrirano u strukturi, već se nalazi izvan nje; samo po sebi je funkcija, a centriranost je bila *iznesena iz sebe same, u svom surogatu* (*ibid.*, 197.). Zbog dvostrukosti uloge, ukazuje se kako struktura sama po sebi nije cjelovita jer, iako ima središte, ono je decentrirano. Derrida tvrdi kako se tada pojavljuje dodatak/nadomjestak koji je *izvanjski* (1976., 189.), kako bi funkcionirao kao *predstava koja se izdaje za prisustvo* (*ibid.*, 189.). Dodatak istovremeno *zgrće prisustvo i obogaćuje ga*, ali i *pokazuje prazninu u strukturi* (*ibid.*, 189.-190.). Struktura, koja je do tada bila u slobodnoj igri, a time i nije bila struktura, u potpunosti je nesvjesna uloge dodatka/središta, ali je svjesna njegove prisutnosti jer ju je i sama tražila.

već sažimajuća preko različitih antagonističkih diskurza, praksi i pozicija koje se međusobno presijećaju. (Hall, 2006b., 360.)

Uz nemiravanje nastupa s dvama procesima: globalizacijom i dekolonizacijom; globalne migracije i pristupačnost kulturnim resursima omogućili su propitivanje binarnih pozicija modernog doba. Narodi negdašnjih kolonija uputili su i ostvarili svoje zahtjeve za samoodređenjem, teritorijalnim integritetom i suverenitetom, čime su se (prividno) oslobodili kontrole kolonizatora. Tek se u tom trenutku pokazala dugoročna šteta stoljetnoga, sustavnog i djelotvornog koloniziranja. Više ne možemo, primjerice, govoriti o čistoj indijskoj kulturi koja se može artikulirati odlaskom britanskih upravitelja, već o hibridnoj kulturi (u većoj ili manjoj mjeri).

Sfera koja se time otvorila ukazuje na postojanje prezrenih i marginaliziranih Drugih, koji, iako su nijema, ali konstituirajuća izvanjskost, zahtijevaju poziciju subjekta. Tim zahtjevom se ukazuje na prepoznavanje inherentne moći koja je uvijek već upisana u elemente strukture. Ako moć Centra definiramo kao razliku između moći Drugog i njegove svojstvene moći da prepozna svoju moć, ona je uvijek recipročna moći Drugoga: što je Drugi potlačeniji, to će teže prepoznati svoju moć i upisati je, prepustiti ju Centru, prvosti. Artikulacija identiteta kao identifikacijske prakse izaziva postojanost Centra jer se recipročan odnos moći spram Drugog mijenja, ili barem pokazuje tendencije izmjene. Poticaj na prepoznavanje moći za moć, ili riječima Nietzschea volje za moć, dolazi jednim dijelom iz sfere etike, odnosno prethodnog iskustva širenja etičkih principa na neke

druge Druge (bolesni, ludaci, žene itd.), a drugim dijelom iz ekonomske sfere neodrživosti poslušnoga kolonijskog režima.

Uspostavljena artikulacija postkolonijalnog subjekta empirijski pokazuje fabriciranost identiteta baziranog na vrijednosti jer pokazuje fabriciranost vrijednosti temeljenih na kulturi sjećanja. Možemo se pozvati na niz autora (Pierre Nora, Jan Assmann, Maurice Halbwachs, Steven Knapp, Benedict Anderson, Eric Hobsbawm) koji na različite načine i kroz različite pojmove ustvrđuju slijedeće: dominantna ideologija koristi kome-moracije i različita mjesta sjećanja kako bi simbolički usadila prihvatljive vrijednosti kao obilježje kulture sjećanja i na taj način proizvela prihvatljive identitete. Takvom politikom su kolonizatorske sile stvarale homogenu bazu u Centru i poslušnu heterogenu periferiju u kolonijama. Postkolonijalna artikulacija pokazala je te mehanizme i uputila zahtjev za etičkim odnošenjem prema Drugima.

Multikulturalizam, kao jedan od zastupljenijih odgovora, počiva na kulturnom relativizmu. No, to se stajalište ne može u potpunosti primijeniti u postkolonijalnom globalnom stanju jer dolazi do miješanja kultura i do dekontekstualiziranih kulturnih krugova koji zahtijevaju poštivanje njihovih ljudskih prava i implementaciju odgovarajućih državnih mehanizama. Politike identiteta oblik su pozitivne diskriminacije (u punom značenju engleskog termina *affirmative action*) podređenih skupina, različitih Drugih, kojima se pokušava omogućiti pravo na samoartikulaciju, provođenje kulturnih obrazaca i posebna zakonska zaštita. Hallov prigovor politikama

identiteta počiva na pretpostavkama koje proizlazeći stavovi imaju: radi se o povratku na esencijalizam i nejednakost. Pozitivna diskriminacija u obliku politika identiteta nužno progovara o razlici koju treba očuvati, o razlici koja je naše zajedničko kulturno bogatstvo koje se može očuvati jedino posebnom državnom skrbi. Time se ukazuje na vrlo statično shvaćanje kulture i identiteta i zanemaruje se cjelokupna teorijska aktivnost kako postkolonijalnih teoretičara, tako i kulturalnih studija. Hallova primarna kritika tom stavu je što propituje kontekst bivanja nečim, a ne procese postajanja, propituje identitet podređenih, a ne identifikacijske prakse kao obilježje kontingencije kojoj ne pripadaju samo podređeni. On odbija pitanje *tko smo?* i zahtjeva propitivanje onoga što bismo mogli postati, kako smo reprezentirani i kako to utječe na našu reprezentaciju nas samih. (ibid., 360.) Umjesto podržavanja interpelacijskih mehanizama zahtjeva se njihova dekonstrukcija u kontekstu svih subjekata kontingencije, čime se pozitivna diskriminacija pokazuje kao promašaj, a *politika artikulacije* (Hall, 2003., 118.) kao ispravan put.

Takav stav obilježje je svih kulturnih marksista koji u sferi kulture, a pogotovo *artikulacije*, vide smjer kojim se treba kretati dekolonizacija. Pretpostavka takvih teza je kultura kao nadgradnja koja utječe na bazu utoliko što dealijeni- ra ili barem smanjuje otuđenje i poostvarenost klasa. Naravno, unutar samog marksizma nije moguće djelovanjem nadgradnje očekivati promjenu ekonomske strukture, ali kulturni marksisti vjeruju kako je osvještavanje putem kulture nužan prvi korak prema

postajanju klase za sebe. Ipak njihove teze rijetko prelaze u sferu rađanja klasne svijesti i preuzimanja kontrole nad proizvodnim snagama, već ostaju pri promišljanjima oblika nadgradnje koji onemogućuju osvješćivanje. Tako se identifikacijske prakse, koje osvjetljavaju pravi karakter identiteta, često uzimaju kao ključna točka početka prijevora. Budući da hibridnost prokazuje neutemeljenost binarno formiranih identiteta i lažni karakter konstitutivne izvanjskosti (utoliko što drugost izaziva prvost zahtjevima za samoreprezentaciju, samoodređenje itd.), sfera identifikacijskih praksi prepoznaje se kao mjesto u kojem bi moglo nastati drugačije poimanje svijeta kao strukture i odnosa između njoj pripadajućih elemenata. Poziva se prvost i sve njezine oblike da prihvate drugost i marginalnost kao mjesto drugačijeg, etički prihvatljivijeg konteksta bivstvovanja. Bell hooks u svojem eseju *Marginality as a site of resistance* upravo formulira poziv svima da se priključe margini kao mjestu otpora dominantnome diskurzivnom poretku, a posljedično i ekonomskoj strukturi:

Ovo je intervencija. Poruka iz prostora margine, koja je mjesto kreativnosti i moći, inkluzivno mjesto gdje obnavljamo sebstvo, gdje se susrećemo u solidarnosti kako bi izbrisali kategorije kolonizirani/kolonizator. Marginalnost je mjesto otpora. Uđite u taj prostor, susretnimo se tamo. Uđite u taj prostor. Dočekujemo vas kao osloboditelji. (1990., 152.)

Posljednja rečenica iz tog citata na engleskom jeziku glasi: *We greet you as liberators*. Takva formulacija ne pokazuje točno tko je

osloboditelj: jesu li marginalne identifikacijske prakse i kulture sfera koja će osloboditi binarne identitete ili takvi tradicionalni identiteti tek svojim pristajanjem na marginu mogu osloboditi cjelokupnu sferu. Ambivalentnost takve formulacije ukazuje na dozu opreznosti koju moramo imati kada govorimo o otporu putem identifikacijskih praksi. Sama promjena ne može se zahtijevati tek zbog vlastite hibridnosti, već se takva pozicija mora pokazati kao kontekst bivstovanja koji je univerzalno prihvatljiv i, štoviše, pomak je nabolje. Vratimo li se Hallovom eseju od kojeg smo i počeli prepoznavati takve stavove u ideji *politike artikulacije*. Zbog toga možemo govoriti o potrebitosti takvog eseja koji osvjetljava ne samo kompleksnost i nedovršenost identifikacijskih praksi, već unutar teorijske tradicije nudi argumente za formiranje unutarnjeg krajolika jastva koji posjeduje mehanizme samokonstituiranja i prije interpelirajućih zahtjeva Zakona, diskurzivnog poretka, da se smjesti na subjektnu poziciju. Refleksija nad pravilima i nad samim zahtjevom nužan je preduvjet prihvatanja zahtjeva, stoga su brojne kritike bile upućene interpelaciji. Ipak Hall obranu vidi u etičko-estetičkoj fazi Foucaultova stvaralaštva, prije svega u trima tomovima *Povijesti seksualnosti* kroz koje se pokušava graditi argumentacija za predsupjektivi unutarnji krajolik jastva. (2006b., 369.-370.) To je, u konačnici, i dodatni razlog za odbacivanje politikâ identiteta kao prakse koja se navodno etički odnosi prema različitim nudeći mu prividna prava samoodređenja, ali ga nikada ne prihvaća kao jednakog sebi, već kao podređenom kojem je potrebna pozitivna diskriminacija.

Moć istraživanja

Ne smijemo se zavaravati kako je teorijsko manevriranje bespućima unutarnjeg krajolika identiteta upućeno k nekom realno konkretnom cilju. Nije, niti može biti jer se radi o bezgraničnom području pregovaranja između interioriziranih vrijednosti i vrijednosti konteksta koje se stalno mijenjaju. Svako konačno određenje je pogrešno i samo odvodi stvar u krivom smjeru, primjerice u politike identiteta koje podređenima i različitim oduzima ju svaku mogućnost artikulacije jer ih ne navode na propitivanje mehanizama reprezentacije. Hall svojim esejima nudi politiku artikulacije kao alternativno određenje odnosa dominantne skupine spram drugih, utoliko što se u podređenima i različitim prepoznaje mogućnost samoizražavanja. Moć koja se na taj način djelomično prepušta je afirmativna jer gradi sferu različitosti i/ili hibridnosti kao dopušten i pozitivan prostor.

Identifikacijske prakse se pokazuju kao etički pomak jer se zalažu za ono što formulira Gloria Anzaldúa – *stalno stanje izmještanja koje pokazuje mane u našim kulturama* (prema Keating, 2005, 61.). Tek prepoznavanjem naših mana, fabricirane stabilnosti naših identiteta, možemo govoriti o pomaku prema drugačijem kontekstu bivstovanja, prema mogućnosti upućivanja zahtjeva za izmjenom ekonomske strukture. Kulturni marksisti su donekle u pravu kada progovaraju kako je promjena u sferi kulture prvi i nužni korak jer dovodi do homogenizacije zbog dopuštanja i prihvatanja heterogenosti, tj. lančanog udruživanja različitih subjekata zbog širenja i

jačanja etičkih principa. Takva promjena kao posljedicu može očekivati i izmjenu ekonomske strukture jer trenutna ne može podržavati jednakost među ljudima koja se od normativne i relativne pomiče prema praktičnoj i apsolutnoj, iako nikada ne može dosegnuti taj apsolut.

Hallovo esej nam treba jer ukazuje na takve promjene, na mogućnosti takvog zahtjeva, a sam identitet, točnije identifikacijske prakse nam trebaju jer propituju *prošivni bod*, jer tjeraju nas same da dekonstruiramo uvjete vlastite formacije kao subjekata na subjektivnim pozicijama. Budući da se radi o relacijski utemeljenim identifikacijskim praksama, takav bi subjekt zapravo bio oblik intersubjektivne dinamičke pozicije.

BIBLIOGRAFIJA

- Ashcroft, Bill; Griffiths, Gareth; Tiffin, Helen: *The Post-Colonial Studies Reader* (2. izd.). London/NewYork. Routledge, 2006.
- Bhabha, Homi: *Location of Culture*. London/NewYork. Routledge, 2005.
- Derrida, Jacques: *O gramatologiji*. Sarajevo. IP Veselin Masleša, 1976.
- Derrida, Jacques: „Struktura, znak i igra u obradi ljudskih znanosti“. *Suvremene književne teorije* ur. Miroslav Beke. Zagreb. Matica hrvatska, 1999.
- Hall, Stuart: „Naša minimalna ja“. *Razlika/différance* 3-4. Tuzla, 2003.
- Hall, Stuart: „Kodiranje/dekodiranje“. *Politika teorije: zbornik rasprava iz kulturalnih studija* ur. Dean Duda. Zagreb. Disput, 2006a.
- Hall, Stuart: „Kome treba identitet?“. *Politika teorije: zbornik rasprava iz kulturalnih studija* ur. Dean Duda. Zagreb. Disput, 2006b.
- Hooks, Bell: “Marginality as a site of resistance”. *Out There: Marginalization and contemporary Cultures* ur. R. Ferguson et al. Cambridge, MA: MIT, 1990.
- Hooks, Bell: *Where We Stand: Class Matters*. London/NewYork. Routledge, 2000.
- Keating, Ana Luise (ur.): *Entre Mundos/Among Worlds. New Perspectives on Gloria Anzaldua*. New York, Houndmills, Basingstoke, Hampshire. Palgrave MacMillan, 2005.
- Landry, Donna; MacLean, Gerald: *The Spivak Reader*. London. Routledge, 1996.
- Spivak, Gayatri Chakravorty: *Nacionalizam i imaginacija i drugi eseji*. Zagreb. Fraktura, 2011.